

АНОТАЦІЯ

Лазоревич І.Р. Аксіосфера сакрального в мистецтві сьогодення: релігійно-антропологічний контекст і діалогічний потенціал. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 031 – релігієзнавство. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2023.

Дисертація являє собою комплексне релігієзнавче дослідження тенденцій функціонування аксіосфери сакрального у мистецтві сьогодення (з урахуванням полікультурності й полірелігійності). Вона містить аналіз множини видових, жанрових та стилістичних явищ мистецтва сьогодення, спрямованих на інтерпретацію смислів та цінностей, пов'язаних з уявленнями про людину у її стосунку до священного, і бере до уваги передусім контексти орієнталістських релігій, біблійних та ісламських світоглядних дискурсів.

Структура й обсяг дисертації. Структура дисертаційної роботи зумовлена логікою дослідження, що впливає з його мети та завдань. Текст складається зі вступу, трьох розділів (кожен з яких поділено на підрозділи, загальна кількість яких – 7), висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 237 сторінок (основний зміст роботи викладено на 188 сторінках, список використаних джерел становить 33 сторінки і налічує 449 найменувань).

Мета дослідження: в руслі аналізу масиву соціально впливових творів сучасного мистецтва, присвячених сакральним цінностям та релігійній вірі, визначити тенденції їх художніх інтерпретацій у контексті альтернатив аксіосфери новітньої доби та з'ясувати потенціал сучасного мистецтва щодо гуманізації

міжрелігійного діалогу й толерантизації спілкування прибічників різних світоглядних переконань.

Об'єкт дослідження: світоглядно-ціннісні основи та сакральна ідейність новітнього мистецтва.

Предмет дослідження: ціннісні виміри презентації в сучасному мистецтві сакральних смислів в їхній релігійно-антропологічній мотивованості й діалогічному потенціалі.

Перший розділ присвячено історіософським і методологічним засадам проблеми, він розкриває тенденції наукового дискурсу з проблеми, окреслює методологічну специфіку розвідки, та обґрунтовує функціональність міждисциплінарності в розробці теми.

У другому розділі класифіковано множину явищ сучасного релігійно тематизованого (світового й українського) мистецтва з урахуванням і доктринально-конфесійних, і автономно-ціннісних мотивацій та жанрово-видової й стилістичної специфіки конкретних творів.

Третій розділ виявляє стосунок явищ сучасного масового мистецтва, присвяченого темі сакрального, до гуманістичних ціннісних засад і обмірковує діалогічні та міжрелігійно-солідаризаційні можливості відповідних масивів мистецької культури сьогодення.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексності виявлення співвідношення етичних, естетичних, сотеріологічних, соціально-комунікативних вимірів презентації сакральних смислів у мистецтві сьогодення з компаративним розглядом світоглядних мотивацій з боку релігій як орієнталістської, так й авраамічної традицій і з акцентом на з'ясуванні умов реалізації діалогічного й гуманізаційного потенціалу такого мистецтва в умовах сьогоденних глобальних трансформацій.

Уперше:

- Системно презентовано тенденції функціонування у формах сучасного мистецтва смислів і цінностей, ядром яких є уявлення про сакральне. Здійснено це шляхом ідейно-стилістичної дескрипції мистецьких творів, належних до різних видів і жанрів та мотивованих різними доктринальними обрядами з виявленням релігійно-антропологічної платформи сюжетів творів та осмисленням їхнього потенціалу заохочувати в соціумі світоглядно-ціннісний діалог і гуманізаційну практику в культурі.

- Встановлено, що провідними сучасними тенденціями мистецького вираження аксіосефри сакрального є такі:

а) У культурному просторі орієнталістських релігій і буддизму – синтез традиційних художніх наративів щодо сакрального із автономними ціннісними пошуками митців, зумовленими світоглядною плюральністю сьогодення. Відбувається інтенсивніше переорієнтування дієвості релігійно тематизованої образності: дедалі частіше вона служить не стільки засобом заохочення релігійної споглядальності, скільки елементом активнішого мотивування особистостей до життєвої активності в трансформації конкретних явищ соціуму і комунікації. Це визначає зростання ваги художньої літератури та сучасних динамічно-видовищних форм релігійно тематизованого мистецтва.

б) У соціумах, для релігійної культури яких історично домінантними були біблійні смисли, тривають активні трансформації сакрального символізму в різних мистецьких практиках. Ціннісні вектори такої трансформації варіативні, і мають під собою подекуди автономно людинознавчі цілі, подекуди – популяризаційні щодо релігійних переконань, але нерідко і в цьому разі вони доволі істотно відходять від базових засад віровчення, й

догматичний зміст відступає на другий план, натомість першорядним стає екзистенційний досвід авторів, їхнє індивідуалізоване бачення зв'язку людського і священного та на цьому ґрунті осмислення нагальних соціально-ціннісних проблем.

в) У культурі ісламських спільнот дається взнаки синтез новітніх стилістичних пошуків мистецтва зі збереженням глибинної відданості митців теїстичним переконанням, внаслідок чого мистецькі новації переважно стосуються форми, а смисли традиційно актуалізують вагу ісламського благочестя й відданості релігійній традиції.

- При аналізі комплексу явищ сучасного українського мистецтва розкрито механізми застосування сакрального символізму для підкреслення сотеріологічної значущості осмислених ідентичнісних пошуків особистості та спільноти (моральних, національно-культурних, громадянських, комунікативних).

Уточнено:

- Порівняльні характеристики форм і виражальних засобів відтворення досвіду релігійності / безрелігійності в сучасних орієнталістському, біблійному та ісламському світоглядних контекстах, зокрема, показано, як у мистецтві розкривається «зустріч» домінантної світськості сучасних практик життя із ситуаціями «повернення» / «навернення» до пошуку контакту з Божественним та священним.

- Ціннісно-орієнтаційну та світоглядну функціональність релігійно тематизованого мистецтва як чинника (чи в деяких випадках перешкоди) міжрелігійного діалогу й толерантизації міжконфесійної взаємодії – за рахунок демаркації смислів, а) сумірних із загальнолюдськими гуманістичними критеріями, і б) таких, які послідовно нехтують як цими критеріями. Показовою є

діалектика цих останніх: вони можуть реалізовуватися як у руслі войовничої (або епатажною) антирелігійності, так і крайнього релігійного фанатизму та авторитарності.

Набуло розвитку:

- Внесення до предметності релігієзнавчого аналізу не просто релігійного, канонізованого мистецтва різних конфесій, а й позаконфесійного.

- Напрацювання оновлених важелів пізнання світоглядно-ціннісних феноменів (зокрема, художньо-естетичних і релігійних) через міждисциплінарний синтез релігієзнавства з іншими гуманітарними науками (естетикою, культурологією, етикою).

- Ціннісна «діагностика» соціальних мотивацій гуманістичного і морально деструктивного використання митцями сакральних смислів і палітра впливу цього на життєві орієнтири і комунікацію реципієнтів мистецтва.

- Пояснення тенденції використання митцями сакральних смислів не стільки для естетичного увиразнення світоглядних постулатів релігій, скільки для віднайдення ефектної форми презентації власних ціннісних орієнтирів або для надання мистецькому продукту більшої «маркетингової» привабливості.

Теоретичне і практичне значення дослідження виявляється в наданні додаткових рефлексивних і методологічних орієнтирів координації ціннісно-орієнтаційних можливостей релігії, мистецтва та моралі. Теоретичний ефект результатів дослідження – в систематизації різномірної інформації про твори сучасного світового мистецтва, тематично присвячені сакральному, що може бути використане для подальших студій типологічного характеру, де критеріями типології виступатимуть і доктринально-світоглядні, і ціннісні, і жанрово-стилістичні аспекти. Наявне дослідження містить

елементи такої типології з урахуванням поділу на орієнталістські, біблійні та ісламські світоглядні мотивації мистецького змісту, що може сприяти розробці освітніх механізмів глибшого взаємного пізнання цих традицій і їхніх носіїв. Напрацювання дисертації можна використовувати для оптимізації змісту дисциплін «Релігієзнавство», «Релігійна естетика», «Аксіологія», «Сакральне в культурі», «Культурологія релігії», «Філософія мистецтва», «Соціологія мистецтва», «Прикладна етика» тощо. Вони також мають значення для інтенсифікації публічних форм міжрелігійної (міжконфесійної) комунікації, надання методичних й інформаційних орієнтирів для ЗМІ, що спеціалізуються на висвітленні духовно-культурних і світоглядних цінностей.

Ключові слова: сакральне, релігії (буддизм, християнство, іслам та ін.), цінності, людина, етичне, секулярне, духовність, ідентичність, соціальна комунікація, діалог, гуманізм, культура, мистецтво, символічно-образна система, священні тексти (Біблія, Коран та ін.).